

YU ISSN 0027-8084
UKD 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXI/1—5

**БЕОГРАД
1996**

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXI (нова серија)

Св. 1-5 (1996)

САДРЖАЈ

In memoriam

Митар Пешикан (1927-1996) (ДРАГО ЂУПИЋ)	1
Библиографија Митра Пешикана (АНДРЕЈ ПЕШИКАН)	8

Граматика и правопис

О неким значењима у заменичким (и прилошким) речима на к- (ИРЕНА ГРИЦКАТ)	21
Глагол између рјечника и синтаксе (СРЕТО ТАНАСИЋ)	24
Непроменљиви придеви у српском језику (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	35
Развој правописних схватања код Срба у 19. веку (ВЛАДО ЂУКАНОВИЋ)	55
Неке правописне дилеме (ЕГОН ФЕКЕТЕ)	65

Лексикологија и лексика

О <i>бојити/фарбаџи</i> и још понечем (МИЛКА ИВИЋ)	71
О платисемији (ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	76
Експресивна и стилска употреба збирних именица са суфиксом <i>-ија</i> (СТАНА РИСТИЋ)	85
О неким парадигматским лексичким скуповима (РАЈНА ДРАГИЋЕВИЋ)	96
О компаративима придева с префиксима <i>о-</i> и <i>йо-</i> (РАДА СТИЈОВИЋ)	106
Народни називи за кишу са сунцем (БИЉАНА СИКИМИЋ)	110
Окамењена имена. Прилог познавању предсловенских остатака у орони- мији Црне Горе (АЛЕКСАНДАР ЛОМА)	121
Оними са основом <i>сѣрж-</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	133
Етимолошке белешке (<i>бага, баглама, баге, багла</i>) (СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ)	137
Неки примери укрштања романске и оријенталне лексике (ЗОРКА КАШИЋ)	141
Именице на <i>-ура</i> у нашем језику (АСИМ ПЕЦО)	146
Творба придева са префиксом <i>не-</i> (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	163

Стилистика

Из поетског језика М. Црњанског — у светлу Јакобсонових учења (ЖИВОЈИН СТАНОЈЧИЋ)	171
<i>Стил</i> — појам и дефиниција (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	179

ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК
(Филолошки факултет, Београд)

О ПЛАТИСЕМИЈИ

Аутор из синхроничне перспективе са становишта компоненцијалне анализе дефинише платисемију и разграничава је од сродних појава.

1. Термин *илајтисемија* наука о језику дугује Ирени Грицкат. Она је још давне 1967. године *илајтисемијом* назвала *широкозначност*, код нас је прва описала и дефинисала¹. Поновићемо то, понечим допунити, понечим осиромашити, и то исто објаснити са становишта синхроничне компоненцијалне анализе лексичког семантичког садржаја.

2. Говорећи о различитим типовима вишезначности И. Грицкат каже: „На првом месту срећемо статичну (а не динамичну, развојну) полисемију — назовимо је платисемијом (широкозначност, а не многозначност) — под коју се подводе они случајеви за које се ни историјски ни према данашњем језичком осећању не може тврдити да представљају било у ком правцу филијацију неког првобитног јединственог значења, апстраховање или померање. Нпр., немогуће је утврдити да је придев *велик* морао некад да означава просторну величину па се тек после претворио и у ознаку за нематеријалне димензије. У Речнику САНУ придев *велик* има у 14 тачака укупно 29 придевски дефинисаних значења, од којих ни једно није обележено као фигуративно, што је и сасвим исправно; сва значења (са делимичним изузетком неких сталних епитета или атрибута: велики кнез, Александар Велики, велики кашаљ итд.) у ствари су само могућности различитих номинација једне исте основне представе, зависно од тога с којом речју та основна представа контактира: велико гувно је пространо, велике очи — разрогачене, ти си већ велики — одрастао, велико јело и пиће — обилато, велика зима — лута, велика помрчина — густа, итд. Исто се може констатовати, рецимо, за глагол *ићи*: нема основа за претпоставку да би тај глагол морао некада значити само ход помоћу ногу, а да је казивање као „иду дани“ нека врста прене-

¹ И. Грицкат, „Стилске фигуре у светлу језичких анализа“, *Наш језик*, књ. 16, Бгд 1967, стр. 217–235.

сене представе о ходу на персонифицирано „дан“. *Ићи* је највероватније имало првобитно широко значење самоиницијативног или само-никлог кретања²; и ову хипотезу поткрепљује историјском широко-значношћу француског глагола *aller* и руског *идти*. Затим, И. Грицкат платисемију употређује са могућношћу употребе хиперонима наместо хипонима наводећи да се „поводом сваког цвркута обично ... каже да *ићица* цвркуће, јер се врсте птица не распознају или просто не познају“³. Даље, на истоме месту, с правом, каже: „На широкозначне речи подсећају и савремене мотивисане изведенице: *летилица*, *прикључак* и сл., које услед мотивисаности могу да значе много ствари, па су стога неприкладне за фигуративну употребу“. И још даље, И. Грицкат, опет с правом, закључује: „Појава платисемије везана је за именице, глаголе и придеве најширег значења“⁴, мада се ове појаве уочавају и код предлога и прилога. И на крају два корисна упозорења: „Кад је реч о прајезичким епохама, врло је тешко говорити о томе шта је сигурно било од почетка широкозначно, а шта представља давнашње преношење — рецимо, са просторних на временске појмове“, и „Треба имати у виду да у језику не влада генерално правило да се речи стварају првобитно ради именовања нечег конкретнијег, а да касније развијају апстрактнија значења“⁵.

2. А ево како ми, усвајајући схватања И. Грицкат, из синхроничне перспективе и са становишта компоненцијалне анализе дефинишемо платисемију и како је разграничавамо од сродних појава.

Платисемија је широкозначност, способност примарне (просте, неизведене) лексеме да у својој номинационој реализацији (нагласимо, увек су у питању номинациона, основна значења) именује два веома слична појма, референта⁶, односно способност лексеме да се номинационо реализује у два семантичка садржаја чије су и архисеме и семе веома сличне. Нпр. дефиниција основне семантичке реализације лексеме *глава* у Речнику САНУ гласи: *горњи део човечијег односно њедњи део живојинског њела у коме се налази мозак и главна чула*; у овој су дефиницији (а исто је и у речницима других језика) идентификована два референта, два денотата односно два појма — *глава човека* и *глава живојинье*. Како је идентификација двају референата у свим другим случајевима, сем у платисемији, и знак да су у питању две семантичке реализације, два значења једне лексеме, потребно је наћи објашњење за мултиреференцијалност платисемичних реализација. Објашњење ми видимо у типу референата односно у типу именованих семантичких садржаја; и у првоме и другоме семантичком садржају — *глава човека* и *глава живојинье* веома су сличне и архи-

² Ibid., 224.

³ Ibid., 224–225.

⁴ Ibid., 245.

⁵ Op.cit., 225–226.

⁶ Или и више веома сличних појмова, референата, што је теоријски могуће, али такав случај не знамо.

семе део *тела*, уз разлику *животињског или људског*, и семе нижега ранга *истакнути*, уз разлику *горњи или њедњи, округласти*, са главним чулима, уопште *важан, бићан део тела*. Изгледа да ове разлике у семама у овим семантичким садржајима нису довољне да би се у језичкој свести раздвојила ова два појма — *глава човека* и *глава животиње*; а нераздвојеност ових садржаја у језичкој свести огледа се, с једне стране, у томе што деца усвајајући ову лексему истовремено усвајају и њену способност именовања двају референата, а исто је и при усвајању страног језика, и, с друге стране, у томе што се ова два семантичка садржаја у готово свим речницима европских језика идентификују једном лексикографском дефиницијом, што значи да их и лексикографи схватају као једну семантичку реализацију, као једно значење.

3. А сад нешто што сматрамо важним. Референти у платисемантичним реализацијама нису истога лексичког ранга; један увек, колико ми засад знамо, припада лексемама оних семантичких поља која су способнија за индуковање семантичких процеса, за индуковање семантичког варирања и у оквиру полисемеије, и у оквиру деривације, а други лексемама семантичких поља мање способних за оваква индуковања. У нашем случају један референт припада антропоморфизмима, а други зооморфизмима, те није, с обзиром на изразиту антропоцентричност и антропометричност семантичких дисперзија, тешко, и без посебних испитивања полисемантичке структуре лексеме *глава* и деривационог система коме је она у фокусу, закључити који од ових двају референата има виши лексички статус. А испитивања показују следеће. Све семантичке реализације лексеме *глава* (а има их преко 30) индуковане су елементима семантичког садржаја појма *глава човека*; једино је семантичка реализација *грло, брав; јединка роја, јатиа и сл.* дата под 4. в. у РСАНУ индукована синегдохом према семантичком садржају појма *глава животиње*, баш као што су и значења *особа, њјединац, личност и њореска глава* дата под истом тачком као а. и б. индукована синегдохом према семантичком садржају *глава човека*. Исто је и у деривационог систему коме је у основи лексема *глава*; готово сва морфолошко-семантичка варирања индукована су семантичким садржајем појма *глава човека*, нпр. *главан, главан, главџанда, главџанца, главџар, главџарда, главџарев, главџарија, главџарина, главџарица*, као и многе друге; само је неколико лексема индуковано семантичким садржајем појма *глава животиње*, као лексема *главаџи* са номинационим значењем *џомаџиџи главу из воде (о рибама)* или лексема *главџик* у секундарном значењу *оглав, улар*; и у једноме и у другоме случају, а и у другим таквим, поновимо, ретким случајевима, семантичко варирање индуковано је метонимијом или синегдохом (подврстом метонимије), као у лексемама *главаџи* и *главоџа* (и човек и мачор су *главаџи*, па су зато и један и други *главоџе*). И да сведемо — семантичка варирања платисемантичких семантичких садржаја овога су типа: индуктор свих варирања, и оних изазваних метонимијом (*он има добру главу*), и оних изазваних синегдохом (*он је глава њородице*), и оних изазваних метафором (*глава клина*)

по правилу је семантички садржај примарног референта; садржај секундарног референта може бити индуктор само метонимије или синегдохе, али никада и метафоре, што значи да се садржај секундарног референта у језичкој свести не декомпонује, већ се доживљава, или, боље речено, постоји у језичкој свести више као појмовни (готово као терминолошки), а мање као лексички садржај. На исти се начин понашају све лексеме које у номинационим реализацијама именују делове тела који су заједнички људима и животињама, особине људи и животиња (*леја жена, леја мачка*), процесе које врше људи и животиње (*једе човек, једе ѓас*), као и особине тих процеса (*убрзано дише човек, убрзано дише ѓас*).

4. Рећи ћемо нешто и о могућим начинима за разграничење платисемије од полисемије. Један је лексички, други је психолингвистички; први је основни, други је провера првога. Пођимо од онога што имамо у лексичком систему и покушајмо да укратко испитамо лексему *велик* (коју наводи и И. Грицкат). У оквиру тачке 1. *који је ѓо размерама изнад ѓросечног, нормалног (у једној или више димензија)* дата су три релативно блиска значења: а. *висок, дугачак; широк; дубок (високог нивоа)*. б. *ѓросѓран; круѓан; развијен, цивилизован*. в. *који ѓремаша ѓоѓребну меру; одвећ ѓросѓран*. Иако нам није циљ да редигујемо већ одштампане томове Речника, ипак морамо рећи да у овима случају имамо и омашки: значење дато под б. (али без синонима *цивилизован*, који се лексикографу наметнуо због последњег наведеног примера и синтагме *велики свеѓ*), изгледа да је основно, номинационо, што закључујемо према атрибутској семантичкој позицији у којој се по правилу реализује; значење дато под а. секундарно је јер се по правилу реализује у функцији предикатива. Разлике у семантичкој позицији као месту реализације указују на то да се ради о различитим значењима⁷; и значење дато под в. реализује се најчешће у функцији предикатива, што показује да в. није једнако са б, а семантичка компонента *несразмеран нечему, неодговарајући неком* (која, додуше није наведена у дефиницији, али је наведени примери потврђују — *ципеле су му велике, капут му је велики*) одваја га и од онога што је дато под а, и од онога што је дато под б. Под тачком 2. дато је значење *разрогачен (о очима и ѓогледу: у изненађењу, чуђењу, радозналосѓи)*; оно се остварује само у заданој семантичкој позицији, само са лексичким партнером *очи*, што је довољан доказ ѓегове лексичке посебности, итд., итд. А све ово, или бар део ових доказа, можемо проверити и једноставним психотестом асоцијација; нпр. на лексему—стимуланс *велик* реакција неће бити *око*.

5. Све ово што смо рекли односи се на синхронично стање у лексичком систему; и управо је због тога, због таквога нашега полазишта и дефиниција коју дајемо за платисемију нешто ужа и друкчија од оне коју даје Ирена Грицкат; а историјски може бити и друкчије.

⁷ Исп. Д. Г. Премк, „О семантичкој позицији као месту реализације лексеме“, *ЈФ*, књ. 48, Бгд 1992, 13–23.

Не само да се могу из једнога значења издвајати нова, већ се могу од једне лексеме издвајати и више лексема, и то бива и чешће него што претпостављамо; нпр. од једнога индоевропскога корена *sep* у савременом језику имамо четири различите, хомонимичне лексеме: *конац*¹ = *нић*, *жица*, *влакно*, *џређа*; *конац*² = *завршни*, *последњи џренућак*; *конац*³ = *сџара мера за дужину која је износила 2 метра и 13 центиметара*; *конац*⁴ = *глежањ*, *чланак*. Или — од прасловенског корена *cos* имамо три хомонимичне лексеме *коса*¹ = *власи*; *коса*² = *џољџиривердна алајџка*; *коса*³ = *џадина брега*, *џланине*⁸.

6. Платисемија односно мултиреференцијалност је појава коју можемо имати у основним, примарним семантичким јединицама, тј. у основним значењима неизведених речи (као код лексеме *глава*) и у секундарним семантичким јединицама, тј. у дериватима који су добијени метонимијским варирањем (метонимијом или синегдохом), варирањем којему је индуктор у архисеми (као код лексема *главаџи* и *главоња*, како смо већ показали).

7. Три су појаве, колико засад знамо, сличне платисемији. Прва је, основна и најчешћа, она коју имамо у секундарним семантичким јединицама добијеним поновљеним метафоричким варирањем истога типа, тј. у секундарним значењима и дериватима тако добијеним, а која се своди на накнадно идеографско обједињавање различитих значења добијених истим творбеним моделом. Нпр. као друго значење лексеме *језик* обједињено општом дефиницијом *оно што је својим обликом слично језику* (1) дато је 14 различитих семантичких реализација: а. *комадић*, *џарче коже на обућџ*⁹; б. *џомични део браве*; в. *зубчастџи истџакнутџи део кључа*; г. *казаљка на ваги*; д. *клајно у звона*, *звечак*; ђ. *џокрејџни део чегрџаљке*; е. *џокрејџни део скрејџнице*; ж. *дрвена шџџка на шџџџери џомоћу које се заџџеже уџџе*; з. *део левче на колима*; и. *дугачко дрво у млину*; ј. *горњи*, *шиљџџи део јелека*; к. *џрамен џламена дима*; л. *узак*, *издужџени комад земљџишџа*; љ. *уџишџџе оно шџџо џодсећа на језик*. Ова значења међу собом нису повезана, она нису развијена једно из другог ланчаном дисперзијом, већ су сва радијално развијена из основног значења повезивањем сема које се односе на облик — *издужџен* и *џокрејџљив* (*џокрејџљив* само у неким реализацијама) — полазног семантичког садржаја датог под тачком 1, са циљним семантичким садржајем сваког од наведених значења посебно. Наведено је 14 овако добијених значења, а могло их је бити и више јер је метафоричка дисперзија изазвана обличким семама процес чије се ширење не може ограничити, оно може захватити све појмове у чијем семантичком садржају имамо семе *издужџен* и *џокрејџљив*. Ово потврђује и последња дефиниција наведена под тачком љ., у којој је поновљено оно што је већ дато као општа идентификација; овај не сасвим коректан поступак, чини нам се, сведочи

⁸ Исп. и о другим таквим и сл. случајевима, Д. Г. Премк, „Полисџемија и хомонимија у српскохрватском језику“, *ЈФ* 40, Бгд 1984, 11–19.

⁹ Због потребе да економисемо са простором и временом наводићемо само делове дефиниција довољне за идентификацију појмова.

о томе да се лексикографу већ било досадило да набраја конкретна, да тако кажемо, ситна и неважна значења која потврђују примери наведени под овом подтачком: избијала су два дуга водена језика; не помажу исписани језици од папира на леђима и формуле на длановима; глечерски језици; из касе изиђе бели картонски језик¹⁰.

8. А сад да објаснимо зашто *језик на цијелама* и *језик на звону*, *звечак* или *белка*, *коза беле длаке* и *белка*, *сребрњак* није, према нашем схватању, платисемија, а *глава човека* и *глава краве* јесте. И у једноме и у другоме случају имамо статичну полисемију, само су ове статичности различитог типа. У првоме случају статичност је само у међусобној функционалној неповезаности, док динамичност постоји према индуктору полисемије; у другоме је случају статичност апсолутна, нема никакве динамичности која би претходила овоме стању зато што је у питању основна, немотивисана лексема и у основној, номинационој реализацији. То је један разлог, а други је тај што семантичке садржаје *глава човека* и *глава краве* повезује велика сличност, готово идентичност и архисеме и сема нижега ранга, док семантичке садржаје *језика на цијелама* и *језика на звону*, *звечак* повезују само семе нижега ранга. И још нешто с прагматичног становишта: различита је употреба вредност реализација овако добијених — једне припадају општеусвојеном лексичком фонду, као *језик на цијелама*, а друге баш и не припадају.

9. Други случај сродан платисемији, и близак првоме, имамо код деривата чија су различита значења добијена понављањем истог модела морфолошко-семантичког варирања¹¹. Нпр. *белка* је и *животиња беле боје*, и *белчаста воћка*, и *жена светлоокојави косе*, и *сребрњак*. И овде нема међусобног односа једнога значења с другим, већ су сва она радијално везана за мотивну реч.

10. И трећи случај сродан и најближи платисемији имамо у могућности употребе ширега појма, хиперонима наместо ужега појма, хипонима, што наводи и И. Грицкат. Ова је појава по типу семантичког варирања део синегдохе, али је за разлику од синегдохе, које је мало у језику¹² (мало је употребе имена дела какве целине за саму целину — *глава йородице*, *нейознайо лице*) веома раширена у лексич-

¹⁰ Отвореност овога система потврђује и мали експеримент који смо извршили са децом од 7 до 9 година. Нашла сам један стари новчаник за ситнину који је имао преклоп са издуженим делом и који се затварао провлачењем тог дела кроз пређицу. Питала сам децу како се зове тај део, објашњавајући им да тренутно не могу да се сетим, и сви су одговорили: или *језик* или *језичак*. Овај експеримент потврђује и то да се у овом узрасту већ усваја и метафора.

¹¹ Исп. више о овоме — Д. Г. Премк, „О структури и семантици деривата“, *Наш језик*, књ. 30, св. 1–5, 76–81.

¹² Синегдохе је више у експресивном изражавању него у лексичком систему; више је примера типа *кад усјане кука* и *мојица*, *храни мајка два нејака сина на йреслицу* и *десницу руку*, него оних типа *глава йородице*, *нейознайо лице* и сл., али то још увек не значи да *кука* и *мојица* у лексичком систему реализују семантички садржај *сељаци* (не може се рећи — они су мотике) или да се лексема *йреслица* реализује у систему као *рад* или *йређа*, *йредење*.

ком систему. Нпр. лексема *кѡла* означава и *возило на тѡчковима* (*најчешће на четири тѡчка*), али и *зайрежно возило*, и *аутомобил*, и *вагон*; или лексема *жѣна* значи и *особа њолно суѡройна мушкарацу*, и *она која је у браку*, и *суѡруга*; на исти начин *човек* значи и *људско биће уојишће*, и *зрео*, *одрастао мушкарац*, и *муж*, *суѡруг* (у неким крајевима); а лексема *народ* значи и *људи*, *људство уојишће*, и *народност*, *нација*, и *стѡновништво*, и *стѡновништво нижега слоја*, и *мноштво људи*, и *ѡродица*, *укућани*; на исти начин и лексема *земља* значи и *наша ѡланетѡа*, и *којно*, и *земљишће*, и *држава*, и још што шта.

Овога типа семантичког варирања много је у ботаничкој и зоолошкој лексици, а он је, као регуларан и системски, искоришћен и у термилошкој класификацији и таксонимији појмова из ових области, само је овде, да тако кажемо, искоришћен у обрнутом смеру — од ужега појма ка ширем. Нпр. *грѣч* је и *слаѡководна риба дугачка до 40 см Perca fluviatilis из ф. Percidae*, и *ојишћи назив за рибе из ф. Percidae*; *мѡчка* је и *Felix domestica*, и породица звери *Felicidae*; а *кѡкош* и *кѡкошка* су и *Gallus domesticus*, и *Gallidae*; или *љубичица* је и *врѡта биљке Viola odorata*, и цела фамилија биљака *Violaceae*, и да не набрајамо даље.

11. Употреба хиперонима наместо хипонима, и кад у језику постоје посебне лексеме за шири и ужи појам (*ѡишћа* — *врѡбац*, *славѡј*, *гѡлуб* и др.), и кад не постоје (*народ*, *земља*, *мѡчка*), веома је слична платисемији, али није платисемија. Код платисемичних семантичких садржаја имамо веома сличне и архисеме и семе, а код семантичких садржаја хиперонима и хипонима имамо исте архисеме, али различите семе, и по броју и по семантичким информацијама. Наиме, код хиперонима семе су општега типа, што се огледа у њиховој неспособности, или мањој способности за метафорична варирања; код хипонима семе су веома изражене и метафорички веома продуктивне.

12. Да на крају нешто кажемо и о лексикографским решењима платисемије и сродних лексичких појава. Платисемични семантички садржаји дају се у оквиру једне дефиниције (исп. *глава 1*). Метафоричка значења добијена понављањем истога типа варирања у оквиру једне полисемантичке структуре дају се као посебне подтачке обједињене општом дефиницијом у којој су наведене семе које су индуковале варирање (исп. *језик 2*). У полисемантичким структурама деривата различита значења добијена понављањем истог творбеног модела дају се као посебне тачке (не треба их давати као подтачке) јер су она развојно готово хомонимна (исп. *бѣлка*). Ово су устаљени лексикографски поступци; ако има и друкчијих, они су омашке, а не грешке у лексикографском систему. Код лексема где у полисемантичкој структури имамо употребу хиперонима наместо хипонима решења нису ни једноставна, ни устаљена, ни у нашој лексикографској пракси, ни у лексикографији уопште. Могли бисмо само предложити оквире у којима би требало тражити решења. Ако се хипероним употребљава

наместо хипонима, а хипоним има у лексичком систему и посебну лексему, онда би требало као прво дати значење хиперонима, па онда давати хипонимична значења, без обзира на то што је могуће да је лексема фреквентнија у хипонимичној реализацији, као што је случај код лексема *кдла* (у урбаном језичком стандарду фреквентнија је у значењу *аутомобил*); а да ли ће се хипонимична значења давати као подтачке или као тачке, зависи од самих значења, нпр. ако се једно хипонимично значење даље развија, као што се значење *зајрежна кола* метонимијски трансформише у *количина која сјаје у зајрежна кола*, онда ће се, највероватније, хипонимичне реализације давати као одвојене тачке¹³. Кад у лексичком систему не постоји посебна лексема за хипоним, као што је случај код лексема *народ*, мислимо, да би редослед семантичких реализација, ипак, морао ићи од општијег, ширег ка ужем, посебном, из простог разлога што је у највећем броју случајева тешко, или и немогуће, и из синхроничне и из дијасинхроничне перспективе, открити фокус полисемантичке дисперзије; а да ли ће то бити дато под тачкама или под подтачкама, опет зависи од много чега; нпр. у неким од значења лексема *народ* је именица која нема мношину, а у другима је, пак, обична заједничка именица, и та значења треба раздвојити у посебне тачке. Највише је, што би се рекло, збрке и пометње у регистровању термилошких вредности заснованих на могућности употребе хипонима наместо хиперонима; прва је недоследност у томе да ли се ови појмови региструју као термилошки или не, нпр. уз номинациона значења лексема *гџвече*, *коза*, *кдњ*, *крав*а стоји квалификатор зоол., а уз лексему *кдкџш* не стоји; мислимо да би за случајеве када су у питању лексема које припадају и општем лексичком фонду и термилошком могла применити квалификација, што досад нисмо чинили, „и зоол.“ или „и бот.“¹⁴, која би, с обзиром на то да изостанак квалификације значи припадност општем лексичком фонду, значила да реч припада и општем и посебном лексичком фонду; нпр. за лексему *гџска* стајало би 1. и зоол. а. *домаћа љишћомљена љишћца љловуша издуженог врашца* *Anser domesticus карактеристичног гласа, која се гаји ради љерја, меса и јаја; женка ље љишће (за коју се верује да је глужа)*. б. мн. назив за крушнице љишће љловуше рода *Anser* из ф. *Anseridae*; ошћишћ назив за ф. *Anseridae*, а наглашавању припадности општем фонду допринело би и набрајање у дефиницији хипонимске јединице сема релевантних за семантичко варирање (у дефиницији датој под 1.а. у Речнику САНУ нема података о семама које се односе на облик, па, да тако кажемо, висе значења дата под 2. *вршца ноћног суда; божшћни колач* и др., баш као и експресивно значење *глужа, ограничена женска особа*); у дефиницијама хиперонимских значења не би требало наводити семе зато што је семантички садржај и хиперонима и термина (а овакви су хипероними ближи термилошкој лексици) готово само појмовни,

¹³ Напомињемо да код лексема *кола* није тако поступљено.

¹⁴ Овакве квалификаторе требало би стављати код свих лексема које припадају општем лексичком и неком посебном термилошком систему. Нпр. *језик* м 1. и анат.

у њему су семе мање изражене, у њему је битна појмовна вредност, архисема¹⁵.

13. И једна напомена за сам крај. Лексикографска решења претходе нашим теоријским знањима, те узрок лексикографским несналажењима треба пре тражити у спорости наших теоријских сазнања него у лексикографској невичности.

Summary

Darinka Gortan-Premk

ON PLATYSEMY

Platysemy or the broadness of meaning is the capability of the primary (underived) lexeme in its fundamental meaning to designate two very similar concepts, i.e. referents.

---

¹⁵ Д. Г. Премк, „О месту термина у лексичком фонду“, *НСС у Вукове дане*, књ. 18/1, Бгд — Нови Сад 1988, 15–21.